



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Una isla, dos mundos : estudio arqueológico sobre el paisaje indígena de Haytí y su transformación al paisaje colonial de La Española (1200-1550)
Herrera Malatesta, E.N.

Citation

Herrera Malatesta, E. N. (2018, March 15). *Una isla, dos mundos : estudio arqueológico sobre el paisaje indígena de Haytí y su transformación al paisaje colonial de La Española (1200-1550)*. Sidestone Press, Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/61204>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/61204>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page



Universiteit Leiden



The handle <http://hdl.handle.net/1887/61204> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Herrera Malatesta, Eduardo

Title: Una isla, dos mundos : estudio arqueológico sobre el paisaje indígena de Haytí y su transformación al paisaje colonial de La Española (1200-1550)

Date: 2018-03-15

Samenvatting

Doeleinden van het onderzoek

Het onderzoek waarop deze dissertatie is gebaseerd, maakt deel uit van het project NEXUS 1492: *New World Encounters In A Globalising World*, met als doelende 'de effecten van het koloniale samentreffen in het Caribisch gebied te bestuderen, [alsmede] de schakel van de eerste interacties tussen de Nieuwe en de Oude Wereld' (Hofman *et al.* 2013:1). Deel van het onderzoek binnen de context van dit project werd uitgevoerd in het gebied van de eerste voortdurende contacten tussen de Spanjaarden en de inheemse bevolking: het noordelijk deel van het eiland dat de lokale inheemse groepen kenden als Hayti en door Columbus Hispaniola genoemd werd, en dat tegenwoordig gedeeld wordt door de Dominicaanse Republiek en de Republiek Haiti. Gezien de geschiedenis van het archeologisch onderzoek in het noorden van het eiland, werd besloten het huidige onderzoek te concentreren in het kustgebied van de provincie Montecristi. Het besluit om specifiek dit gebied te exploreren, werd eveneens genomen naar aanleiding van haar geografische locatie. De tegenwoordige provincie is namelijk gelegen tussen de streken waar de eerste Spaanse woonplaatsen en forten werden gesticht in de beginperiode van het proces van verovering en kolonisatie. In het westen werd het fort van La Navidad opgericht met materiaal van het wrak van de Santa Maria in 1492, aan de noordkust van het huidige Haiti, naast de stad Puerto Real, die gebouwd werd tijdens de periode van Ovando's bestuur in de buurt van La Navidad in 1503. In het oosten lag de eerste Europese nederzetting van het eiland én het continent, gesticht door Columbus als La Isabela in 1493. Ten slotte lag eveneens in het oosten La Ruta de Colón, een weg die de Cordillera Septentrional en een deel van het Cibao-dal doorkruiste, en La Isabela via een aantal fortificaties en landhuizen zoals La Magdalena, La Esperanza, Santiago de los Caballeros, en Concepción de la Vega verbond met het fort San Tomás de Jánico op de oever van de Jánico-rivier, dat in 1494 gebouwd werd. Ongetwijfeld werd het leven van de inheemse bewoners van de huidige provincie Montecristi in hoge mate beïnvloed door de ontwikkeling van deze vroege koloniale context, en de conclusie werd getrokken dat om het transformatieproces van het inheemse landschap te onderzoeken, een regionale archeologische studie hiervan noodzakelijk was.

Als onderdeel van het primaire doel van het project het koloniale samentreffen te bestuderen, vormde het algemene oogmerk van dit onderzoek analyse van de transformatie van het inheemse naar het koloniale landschap op het eiland Hayti/La Española in de context van de conflicten die na 1492 ontstonden. Om dit doel te bereiken,

werden ook vier secundaire onderzoeksdoeleinden geformuleerd: (1) bestudering van de verspreiding van de archeologische vindplaatsen en de materiële cultuur van de precolumbiaanse bevolking die de kuststreek van de huidige provincie Montecristi bewoonde; (2) evaluatie van de relaties tussen de omgevingsvariabelen, de verspreiding van de archeologische vindplaatsen en de inheemse materiële cultuur; (3) onderzoek van een aantal geografische kaarten benevens de beschikbare vroege kronieken betreffende Noord-Hispaniola als bewijs voor de neerslag van de eerste Spaanse ideeën en hun landschapconstructie en de ‘Nieuwe Wereld’; (4) vergelijking van de inheemse met de Spaanse regionale ruimtelijke patronen ten behoeve van de evaluatie van de landschapstransformatie.

- Een aantal onderzoeksvragen stonden de implementatie van specifieke activiteiten ten behoeve van het operationaliseren van deze doeleinden toe, namelijk:
- Hoe kan de verspreiding van de archeologische vindplaatsen in de kuststreek van de provincie Montecristi gekenschetst worden?
- Wat kan geconcludeerd worden ten aanzien van de diversiteit aan inheemse materiële cultuur in de kuststreek van de provincie Montecristi?
- In hoeverre zijn de verspreiding van de archeologische vindplaatsen en die van de specifieke typen materiële cultuur gerelateerd?
- In welke mate is de verspreiding van de vindplaatsen van inheemse materiële cultuur verwant aan de omgevingskarakteristieken?
- Op welke wijze weerspiegelen de eerste cartografische representaties en geschreven bronnen de Spaanse concepten ten aanzien van het landschap en de ruimtelijke verspreiding van de inheemse bevolking?
- Hoe kan uit de beschikbare gegevens de transformatie van het inheemse naar het koloniale landschap in het studiegebied gedefinieerd worden?

Theoretisch en methodologisch perspectief

Om de gestelde doeleinden te bereiken en de onderzoeksvragen van de huidige studie te beantwoorden, en ook om een theoretisch model te ontwikkelen ten behoeve van de analyse van de transformatie die het inheemse landschap onderging van de precolumbiaanse naar de koloniale periode, heeft dit onderzoek twee begrippen centraal gesteld: het concept van ‘archeologische vindplaats’ en dat van ‘landschap’. In het theoretische hoofdstuk worden deze begrippen nader bestudeerd, vanaf hun oorsprong tot aan het huidige gebruik binnen de discipline. Theoretisch benadert de huidige dissertatie deze concepten door twee pragmatische oplossingen te definiëren, dat wil zeggen twee definities die ontwikkeld werden uit veldaanwijzingen om de archeologische modellen te verklaren, met name: vindplaatsen als ‘tendenties’ en betwiste ‘taskscape’s (sociaal geconstrueerde ruimten van menselijke activiteit). Ten aanzien van het eerste begrip kan gesteld worden dat de toepassing voor het huidige onderzoek het denkbeeld van Willey en Phillips (1958) overneemt, dat een archeologische vindplaats beschouwd moet worden als de basiseenheid van analyse, gezien het feit dat een vindplaats een samenstel aan materialen en archeologische kenmerken in ruimtelijke en/of stratigrafische associatie voorstelt (Hurst Thomas 1979; Binford 1982). Tevens wordt het basisidee gehandhaafd dat een archeologische vindplaats niet een categorie is die zichzelf definieert (Dunnell

1992), maar dat de registratie in het veld uitgevoerd dient te worden op basis van de regionale archeologische context van de verspreiding van de materiële cultuur. Binnen dit begripkader kan de archeologische vindplaats beschouwd worden als een tendens van de menselijke activiteiten in de wereld (Foley 1981). Menselijke handelingen laten een spoor na van hun specifieke intenties en activiteiten, die gevoegd bij hun herhaaldelijk ruimtelijke voorkomen in de tijd een terugkerend karakter hebben. Door vindplaatsen te zien als tendenties van menselijk handelen en taken die in de context van specifieke omgevingen worden uitgevoerd, is identificatie van wat Ingold definieerde als ‘taskscapes’ mogelijk (Ingold 1993, 2017).

Daar het onderzoek tot doel stelde de transformatie van het landschap door middel van het gebruik van een ruimtelijk onderzoeksperspectief te doorgronden, was het voor de tweede pragmatische oplossing noodzakelijk een begrip te ontwikkelen dat deze twee voorwaarden onder woorden bracht. Het begrip van ‘taskscape’ staat de onderzoeker toe het archeologisch bewijsmateriaal (bijvoorbeeld, de vindplaatsen) in theoretische noties te integreren die fundamenteel zijn voor de evaluatie van de culturele transformaties van beweging, gebruik en kennis van het land door de inheemse bevolking op regionaal niveau. Aan de andere kant werden de ontstane punten van geschil gebaseerd op historische kenmerken ten aanzien van de relaties tussen de inheemse bevolking en de Spanjaarden. Bovendien hielp een en ander analyseren hoe culturele conflicten ruimtelijk vormpatronen aannemen in de verschillende gebieden in het noorden van het eiland.

Om deze theoretische ideeën te operationaliseren, is het methodologische hoofdstuk verdeeld in vijf secties. De eerste sectie presenteert een overzicht van de ruimtelijke en chronologische schaal van het onderzoek. In de tweede sectie worden de methoden van beschrijving en classificatie van de ruimtelijke gegevens besproken. Hier wordt het methodologische perspectief van de definitie en classificatie van de archeologische vindplaatsen gepresenteerd, gebaseerd op onderzoek uit het verleden alsook de theoretische voorstellen. De derde sectie verklaart en contextualiseert het regionale archeologische perspectief van het onderzoek. Tevens worden de drie methoden van veldwerk behandeld: systematische prospectie, opportunistische prospectie en voorspellende modellen. In de vierde sectie worden de methoden van documentatie en verwerking van de gegevens besproken die gebruikt zijn voor de dataregistratie en -beheersing in het traject van het veld naar het laboratorium. Deze sectie houdt zich bezig met de verwerking van de veldgegevens, de vastlegging van de ruimtelijke dataverzamelingen en de historische en cartografische gegevens. In de vijfde sectie worden verschillende methoden van statistische en ruimtelijk-statistische analyse besproken, zoals samengestelde-overeenstemmingsanalyse, voornaamste-componentanalyse, logistieke regressie, puntproces-modellen, en gewogen-geografische regressie. De resultaten hiervan leidden tot de herkenning van associaties, combinaties en ruimtelijke patronen tussen de materiële cultuur, de archeologische vindplaatsen en de omgevingsvariabelen. Uit deze associaties kon een model worden afgeleid ter interpretatie van het inheemse landschap en zijn transformatie.

Belangrijkste resultaten

Het onderzoek dat hier gepresenteerd wordt, heeft resultaten op verschillende ruimtelijke schaal opgeleverd. De meest wijde schaal omvat de verspreiding van de archeologische vindplaatsen en hun relatie tot de materiële cultuur en de omgevingsvariabelen in het onderzoeksgebied. Uit verscheidene statistische analyses zijn twee conclusies af te leiden, vertegenwoordigd door karakteristieke vindplaatsen en ecologische regio's. De karakteristieke vindplaatsen zijn samengesteld uit verschillende analytische categorieën, zoals nederzettingvindplaatsen en exploitatievindplaatsen van natuurlijke bronnen, vindplaatsgrootte en de aanwezigheid van kunstmatig opgeworpen aarden heuvels. Afhankelijk van de kwantitatieve resultaten van de statistische analyses, kunnen de karakteristieke vindplaatsen in twee groepen verdeeld worden. De eerste groep bestaat uit 9 vindplaatsen waarvan de geassocieerde materiële cultuur de variabiliteit van alle materiële cultuur omvat die in het onderzoeksgebied ten aanzien van alle archeologische vindplaatsen is geregistreerd. De twee exploitatievindplaatsen van voedselbronnen uit de zee (ESR) MC-77 en MC-101 hebben een steekproef aan weekdiersoorten opgeleverd die de totale variabiliteit aan dit type gegevens ten aanzien van het onderzoeksgebied representeert, en ditzelfde geldt voor de verschillende typen materiële cultuur die aanwezig zijn in de nederzettingvindplaatsen. De tweede groep karakteristieke vindplaatsen omvat 25 vindplaatsen. In dit geval betreffen deze vindplaatsen als groep de totale variabiliteit aan materiële cultuur in het onderzoeksgebied. Dit in tegenstelling tot de eerste groep waarbij deze variabiliteit op elke individuele vindplaats is vertegenwoordigd. Met andere woorden, deze 25 vindplaatsen hebben een steekproef aan materialen opgeleverd dat de variabiliteit aan materiële cultuur binnen de 102 archeologische vindplaatsen van het onderzoeksgebied vertegenwoordigt.

De ecologische regio's zijn duidelijk verdeeld in twee sectoren: een noordelijke en een die het westelijk deel van het onderzoeksgebied omvat. Deze indeling is het resultaat van omgevingsvariabelen die een significante relatie hebben tussen de totale steekproef aan omgevingsvariabelen en de verspreiding van archeologische vindplaatsen. Ecologisch Gebied A is gekenmerkt door bodems die geschikt zijn voor niet-intensieve landbouw (namelijk de conuco), en de endemische gebieden van de hutia (*Capromyidae*) en de solenodon van Hispaniola (*Solenodon paradoxus*). Alhoewel in het noorden van de onderzoekspolygoon het grootste aantal vindplaatsen werd geregistreerd, en het gebied voornamelijk uit kustgebied bestaat, werden de omgevingsvariabelen gerelateerd aan de mariene aspecten niet door de verschillende statistische analyses benadrukt. In feite wezen de resultaten van de geassocieerde variabelen op aspecten samengaand met de landbouw en de jacht op zoogdieren. In termen van materiële cultuur kunnen deze activiteiten bevestigd worden, en ook op grond van recent onderzoek in de nabijgelegen gebieden, daar het bekend is dat de landbouwwerkzaamheden binnen de nederzetting zelf werden uitgeoefend in de vorm van 'tuinieren' (Hofman *et al.* 2016; Ulloa Hung 2014). Ecologisch Gebied B betreft activiteiten gerelateerd aan de exploitatie van mariene bronnen, zoutproductie en landbouw in een beperkt maar goed geïrrigeerd gebied. De werkzaamheden die uit de combinaties van de materiële cultuur kunnen worden afgeleid, benadrukken het belang van deze variabelen, daar in deze sector van het onderzoeksgebied vindplaatsen gericht op de exploitatie van voedselbronnen uit de zee (ESR) met een grotere variabiliteit aan weekdiersoorten werden geregistreerd.

Een tweede resultaat, op ruimtelijke schaal, was de definitie van ‘taskscape’s’, zowel voor inheemse als Spaanse gedragspatronen. Combinatie van de karakteristieke vindplaatsen met de ecologische regio’s stond het weergeven van een beeld van het menselijk handelen op de grond toe. Alles bijeen vertegenwoordigt dit beeld de verschillende inheemse ‘taskscape’s’ in het onderzoeksgebied. Gegeven de toestand van de archeologische gegevens die tijdens dit onderzoek gebruikt en verwerkt zijn, refereren de gereconstrueerde ‘taskscape’s’ aan een beperkte serie activiteiten, hierbij aantonend hoe zij geïntegreerd zijn in de materiële cultuur die op elke vindplaats aanwezig is benevens de vindplaatsverspreiding tot aan de relatie van deze twee culturele aspecten met verschillende omgevingskarakteristieken. De eerste schaal werd gedefinieerd door een aantal handelingen die daarenboven in hoge mate onderling verwant zijn, en in beide sectoren van het onderzoeksgebied gevonden worden. De algemene activiteiten die samengevat kunnen worden uit de patronen van elke sector, zijn verwant aan de exploitatie van de bestaansbronnen en bovendien aan de algemene werkzaamheden binnen de nederzetting, namelijk de productietaken, werk en gebruik van objecten en handelingen ten behoeve van landbouw, jacht en visserij. Dit eerste niveau van de inheemse ‘taskscape’ heeft direct te maken met de dagelijkse activiteiten, en vermoedelijk met beslissingen en acties op het niveau van de specifieke gemeenschappen en hun plaats in de wereld. Een andere schaal van inheemse ‘taskscape’ bevindt zich op het niveau van het onderzoeksgebied. Op deze schaal was het mogelijk taken te identificeren die de twee sectoren verbinden. Bijvoorbeeld, de aanwezigheid van specifieke materialen op verschillende vindplaatsen in de twee sectoren (namelijk, schelpen van weekdieren en de assemblages van bewerkte steen) wijst op taken gerelateerd aan de gespecialiseerde exploitatie van natuurlijke bronnen en uitwisselings- en/of handelsactiviteiten. Dit ‘taskscape’ betreft dagelijkse handelingen, maar dan tussen verschillende gemeenschappen en/of dorpen, en mogelijk tussen cultureel verschillende populaties. Deze laatste conclusie is gebaseerd op de registratie van combinaties van verschillende aardewerkseries op de archeologische vindplaatsen van beide sectoren.

Ten slotte kon een derde schaal aan ‘taskscape’s’ geïdentificeerd worden toen de verschillende archeologische gebieden vergeleken werden. In de eerste plaats lijken de taken gerelateerd aan de bewoning en exploitatie van de bestaansbronnen op regionaal niveau gehandhaafd te worden, gezien de gegevens ten aanzien van vindplaatsen en de verschillende typen materiaal (aardewerk, bewerkte steen, enz.). Ten tweede vertegenwoordigen de specifieke verspreidingspatronen van de vindplaatsen gerelateerd aan het Meillacoid aardewerk tussen de kustgebieden van de provincie Montecristi en Puerto Plata en ook de karakteristieke verspreidingspatronen van de Chicoid vindplaatsen in het gebied mogelijkwijze een politieke ‘taskscape’. Deze ‘taskscape’ kan gebaseerd zijn geweest op de relaties en interacties tussen de verschillende gemeenschappen en het ‘recht’ bepaalde gebieden te bewonen.

Het uiteindelijke resultaat van het huidige onderzoek betrof de vergelijking van de inheemse patronen met die van de Spanjaarden. De voornaamste conclusie hiervan is dat de transformatie van het inheemse landschap plaatsvond op twee analytische niveaus die, alhoewel gerelateerd, afzonderlijk beschouwd kunnen worden. Deze niveaus worden hier als het niveau van alledag en dat van de verbeelding geconceptualiseerd. Het eerste niveau verklaart de verandering die plaatsvond bij de inheemse bevolking in termen van de activiteiten, praktijken en bewegingen die de inheemse handelingen van

alledag kenmerkten voor de komst van de Spanjaarden, en die in deze dissertatie gereconstrueerd konden worden gebruikmakend van de gegevens ontleend aan de archeologie en de historische cartografie. Dit aspect werd ontwikkeld door middel van de bespreking van de betwiste 'taskscales'. Het tweede niveau, dat van de verbeelding, heeft te maken met de voorstelling die de Spanjaarden maakten van de inheemse wereld en hoe dit model een rol speelde in de actuele transformatie van het inheemse landschap. Hiervoor werden de resultaten van het archeologisch onderzoek gebruikt benevens de vermeldingen in de geschreven bronnen en op de vroege geografische kaarten.

Toekomstig onderzoek

Het resultaat van het huidige onderzoek opent nieuwe wegen ter uitbreiding van onze kennis ten aanzien van de archeologie in de onderzoeksregio en het Caribisch gebied. In de eerste plaats zou het belangrijk zijn uitgebreide opgravingen te plegen en/of testputten te graven op de karakteristieke vindplaatsen 1, om de regionale ruimtelijke patronen te bevestigen door middel van stratigrafische gegevens. Dit type vergelijking tussen de resultaten bereikt door het regionale oppervlakteonderzoek en opgravingen van een steekproef aan vindplaatsen uit dit gegevensbestand, zou zelfs kunnen dienen als een test om de efficiëntie en nauwgezetheid van regionaal oppervlakteonderzoek op het eiland en in het Caribisch gebied te bepalen. Bovendien zou het aan te bevelen zijn om het oppervlakteonderzoek uit te breiden naar het binnenland van de provincie, met name het dal van de Yaque-rivier, om tot bevestiging en validatie van de modellen die voor het kustgebied zijn voorgesteld met behulp van gegevens betrekking hebbend op het binnenland van de provincie. Ten aanzien van het historisch en cartografisch onderzoek zal het samenstellen van een digitaal en plaats-gerefereerd gegevensbestand voor de vroeg-koloniale cartografie behulpzaam zijn bij het verklaren van de Spaanse en inheemse ruimtelijke patronen.

(Traducción Dr. Arie Boomert)